

Liljana Rihter

EVALVACIJA NA PODROČJU SOCIALNEGA VARSTVA V SLOVENIJI

UVOD

V trenutni situaciji, ko se države blaginje soočajo s številnimi spremembami in omejitvami in ko številne teorije predpostavljajo možnost pesimistične smeri razvoja držav blaginje (Overbye 2001, Alber, Standing 2000, prim. tudi Rihter 2004 a), da bo razpoložljivih virov za zagotavljanje blaginje državljanov pod vplivom globalizacije vedno manj, moramo biti na voljo orodja, s pomočjo katerih bomo razporejali vire v tiste programe in v tiste dejavnosti, ki na najboljši možen način odgovarjajo na potrebe državljanov in državljanek. Pritisk na zmanjševanje virov za zagotavljanje blaginje je v ospredje razprav v socialni politiki prinesel vidike uspešnosti in učinkovitosti (Johnson 1999: 97).

Za spremljanje izvajanja programov za zagotavljanje blaginje državljanom, za ugotavljanje, kateri so najboljši, in za ugotavljanje učinkovitosti in uspešnosti razporejanja sredstev je po mnenju številnih avtorjev (npr. Fitz-Gibbon, Morris 1987, Rossi, Freeman 1989, Martin, Kettner 1996, Patton 1990) primerno orodje evalvacija.

Na področju socialnega varstva, ki sodi na širše področje zagotavljanja socialne varnosti, je naša država sprejela določene usmeritve razvoja socialnega varstva v Sloveniji (Nacionalni program socialnega varstva do leta 2005). V nacionalnem programu socialnega varstva so navedeni glavni socialnovarstveni cilji: izboljšanje kakovosti življenja, zagotavljanje aktivnih oblik socialnega varstva, razvoj strokovnih socialnih mrež pomoči, vzpostavitev in razvoj pluralnosti dejavnosti, oblikovanje novih pristopov za obvladovanje socialnih stisk. Če hoče država ugotoviti, ali je sredstva za zagotavljanje teh ciljev porabila učinkovito, lahko dobi odgovor na to vprašanje z ustrezno načrtovanimi in izvedenimi evalvacijami.

Z natančnim pregledom normativnih aktov in dejansko izvedenih evalvacij in samoevalvacij (Rihter 2004 a) smo želeli ugotoviti, ali so evalvacije na področju socialnega varstva (že) postale orodje, s katerim si država tudi dejansko pomaga pri razporejanju sredstev za zagotavljanje socialnega varstva.

NORMATIVNA PODLAGA ZA IZVAJANJE EVALVACIJE NA PODROČJU SOCIALNEGA VARSTVA

V Zakonu o socialnem varstvu (ZSV) možnost izvajanja evalvacij ni izrecno predvidena. Je pa predviden strokovni in upravni nadzor nad izvajanjem dela v javnih socialnovarstvenih zavodih, ki ga opravlja ministrstvo, pristojno za socialno varstvo. Ta nadzor je opravljen na zahtevo upravičenca do storitve ali na zahtevo ustanovitelja zavoda. Izvaja se tudi redni strokovni in upravni nadzor enkrat v obdobju treh let. Strokovni nadzor pomeni pregled stanja glede organizacije dela, dela strokovnih delavcev in sodelavcev, uporabe metod dela, kvalitete in obsega opravljenih storitev. Dejansko naj bi za temeljno, aplikativno in razvojno raziskovalno delo na področju socialnega varstva ter za spremljanje razvoja dejavnosti in učinkov sprejetih ukrepov skrbel Inštitut RS za socialno varstvo.

Možnosti za izvajanje evalvacij v ožjem in širšem smislu¹ so v zakonu implicitno podane,

¹ Evalvacija v ožjem pomenu besede pomeni vrednotenje objekta evalvacije in jo pogosto izvajajo brez raziskovanja ali zbiranja podatkov. Evalvacijo v tem pomenu najdemo v analizi politik. Evalvacija v širšem smislu besede pa pomeni evalvacijsko raziskovanje, ki vključuje sistematično zbiranje in analizo podatkov o specifičnem programu in vrednotenje tega programa.

vendar ostajajo odprta vprašanja, kdo, kdaj in na kakšen način naj izvaja evalvacije ter ali je mogoče poleg nadzora izvajanja dela v javnih socialnovarstvenih zavodih nadzirati in ocenjevati tudi programe v ostalih sektorjih, ki zagotavljajo socialno varstvo.

V pravilniku, ki določa standarde in normative socialnovarstvenih storitev (Pravilnik o standardih in normativih socialnovarstvenih storitev) je možnost izvajanja evalvacije – sicer res samo v ožjem smislu besede – natančno opredeljena pri izvajanju nekaterih storitev. Tako je v zadnji fazi postopka storitve osebnna pomoč v zvezi s svetovanjem predpostavljena evalvacija svetovalnega procesa z vidika spremembe odnosa med svetovalcem in upravičencem iz odnosa pomoči v odnos sodelovanja. Zadnja faza postopka v zvezi z urejanjem predpostavlja evalvacijo doseženega in morebitno določitev novih, višjih ciljev in vključitev upravičenca v organizirane oblike samopomoči. Zadnja faza v zvezi s postopkom vodenja pa vključuje polletno evalvacijo dela, ki je osnova za nadaljnje dogovore. Tudi pri storitvi pomoč družini za dom je v postopku v petem delu predvidena evalvacija doseganja etapnih ciljev, pri čemer gre za oceno motivacije za spremembe v celotnem funkcioniranju družine, spremembe, ki jih zaznava okolje, in učinke pri posameznih družinskih članih. Pri ostalih storitvah evalvacija s pravilnikom ni predvidena.

Eksplicitno je možnost izvajanja evalvacije na področju socialnega varstva opredeljena v Nacionalnem programu socialnega varstva do leta 2005. To je akt, ki določa usmeritve razvoja socialnega varstva v Sloveniji. V njem so navedena izhodišča za pripravo programa, glavni socialnovarstveni cilji, merila za določitev mrež javne službe in merila za oblikovanje mreže služb z javnimi pooblastili in izhodišča za oblikovanje mrež socialnovarstvenih dejavnosti, ki jih bo spodbujala in sofinancirala država prek skupnega programa. V nacionalnem programu socialnega varstva je evalvacija eksplicitno predvidena samo za spremljanje učinkov sofinanciranih programov. To so programi, ki naj bi jih civilna združenja, nevladne organizacije in zasebniki izvajali na področju postavljanja mreže materinskih domov in zavetišč za ženske, mreže stanovanjskih skupin, dnevni centrov za redne ali občasne uporabnike in mreže centrov za svetovanje in zagovornišvo za osebe z dolgotrajnimi težavami v duševnem zdravju, mreže ekip za svetovanje

po telefonu otrokom, mladostnikom in drugim osebam v stiski, mreže stanovanjskih skupin oz. bivalnih skupnosti za neodvisno življenje invalidov in mreže drugih specializiranih programov za organizacijo in spodbujanje neodvisnega življenja invalidov, mreže nizkopražnih programov za uživalce drog, mreže centrov za socialno rehabilitacijo zasvojenih s prepovedanimi drogami, ki potrebujejo vsakodnevno obravnavo, mreže terapevtskih skupnosti in drugih programov, ki omogočajo nastanitev, mreže medgeneracijskih in drugih skupin za samopomoč in drugih programov, ki v bivalnem okolju skrbijo za zmanjševanje socialne izključenosti starih, mreže centrov za kratkotrajno dnevno ali celodnevno obravnavo in oskrbo otrok in mladoletnikov, prikrajšanih za normalno družinsko življenje, mreže specializiranih preventivnih programov, namenjenih otrokom s težavami v odraščanju in otrokom in mladoletnikom, ki doživljajo nasilje ali spolne zlorabe, in družinam s težavami v medosebnih odnosih, mreže centrov za psihosocialno pomoč žrtvam nasilja in mreže sprejemališč in zavetišč za brezdomce.

V nacionalnem programu socialnega varstva je med drugim predvideno, da je treba prilagoditi storitve javnih zavodov različnim in novim potrebam uporabnikov, da bi dosegli večjo učinkovitost, strokovnost in finančno racionalnost, ter uvesti sistem za spremljanje kakovosti. Čeprav ni eksplicitno navedeno, je evalvacija bistvena za izpolnjevanje teh nalog.

Iz zakonske opredelitve in iz opredelitev v drugih pravnih aktih s področja socialnega varstva je razvidno, da država v večini primerov predvideva in določa evalvacijo tistih programov socialnega varstva, ki jih izvajajo izvajalci izven javnega sektorja na podlagi pogodb o sofinanciranju države. Za storitve, ki jih izvaja država, pa evalvacija v širšem pomenu ni predpisana.

Če na evalvacijo gledamo z normativnega vidika, opazimo, da ima v področni zakonodaji sicer določeno mesto, vendar ni prav posebej izpostavljena oz. opredeljena kot splošno sprejet princip za ugotavljanje uspešnosti in učinkovitosti programov (storitev). Zaradi tega je najbrž malo verjetno, da bi na področjih, kjer (samo)evalvacija ni opredeljena kot del standarda storitve, to v praksi tudi izvajali. Na prvi pogled se tako zdi, da država evalvaciji ne posveča potrebne pozornosti, vendar je med temeljnimi usmeritvami za dograditev zakonodaje v prihodnosti

v nacionalnem programu socialnega varstva kot prioriteta zapisana naloga vzpostavitve socialne inšpekcije in evalvatorjev programa. Na podlagi te usmeritve lahko predvidevamo, da nameravajo evalvaciji v prihodnosti posvetiti več pozornosti in ji dati večji pomen. To je treba, glede na nakazane možne smeri razvoja države blaginje v prihodnje (gl. Rihter 2004 b) in na vse večjo potrebo po dokazovanju uspešnosti in učinkovitosti v okoliščinah vedno tesnejšega političnega povezovanja, narediti čimprej. Če bo evalvacija določena kot obvezen del izvajanja programov s področja socialnega varstva in jo bo treba zaradi tega izvajati v večjem obsegu, bo morala država za to dejavnost predvideti določene virov. Mogoče je bilo pomanjkanje virov glavni razlog, da država do sedaj s pravnimi akti ni predvidela obsežnejših evalvacij.

EVALVACIJA IN SAMOEVALVACIJA NA PODROČJU SOCIALNEGA VARSTVA

V pravnih aktih za področje socialnega varstva v Sloveniji ni določeno, da je evalvacija nujen sestavni del izvajanja programov, se je pa ministrstvo, pristojno za socialno varstvo, zavezalo, da bo tudi z izvajanjem evalvacij preverjalo uspešnost in učinkovitost nekaterih storitev in programov. Pritiski na izvajanje evalvacij v programih za zagotavljanje socialnega varstva so tako zunanji kot notranji. Zunanji se kažejo v tem, da želi država preverjati učinkovitost programov (čeprav do sedaj prave študije stroškovne učinkovitosti še ni bilo). Notranji pritiski pa izvirajo iz splošne etične in profesionalne obveznosti socialnih delavcev, da ponudijo pomoč, ki bo učinkovita (Cheetham, Fuller, McIvor, Petch 1992: 5).

V letih od 1997 do 2001 je ministrstvo, pristojno za socialno varstvo, podprlo šest evalvacij, ki so jih izvajali izvajalci z Visoke šole za socialno delo, Inštituta Republike Slovenije za socialno varstvo in iz Skupnosti centrov za socialno delo. Evalvacije so bile usmerjene na tale področja:

- Na ravni nacionalnega programa socialnega varstva (najbolj splošna in najvišja raven) so izvedli analizo ciljev in strategij nacionalnega programa socialnega varstva, preučili možnost oblikovanja kazalcev za merjenje teh ciljev, oblikovali kazalce ter spremljali učinke nacionalnega programa socialnega varstva. Žal v letu 2001 učinkov nacionalnega

programa socialnega varstva še niso spremljali na podlagi oblikovanih kazalcev, ampak le na podlagi števila izvajalcev posamezne storitve, števila sodelujočih strokovnjakov, števila sodelujočih prostovoljcev in števila uporabnikov.

- Področje spremljanja uvajanja inovacij v socialnem varstvu, kjer še ni bila izvedena prava evalvacija, ampak je bil oblikovan načrt za spremljanje inovacij na področju socialnega varstva.
- Področje spremljanja posameznih programov (preventivni programi socialnovarstvenih storitev, psihosocialna pomoč družini) in storitev (storitev pomoč družini za dom).
- Področje posameznih strategij v socialnem delu (kontrolna strategija in strategija pomoči).
- Področje ugotavljanja potreb (bivalne potrebe in druge usluge za ljudi z različnimi stiskami socialne narave).

Našteta področja pokrivajo različne ravni sistema socialnega varstva – od najbolj splošnega z vidika izvajanja usmeritev nacionalnega programa socialnega varstva, izvajanja programov socialnega varstva izven javne službe in izvajanja storitev javnih služb do najbolj konkretne ravni izvajanja posameznih strategij in metod socialnega dela. Opravljena pa je bila tudi prava raziskovalna ocena potreb.

Večji del evalvacij je bil narejen v programih, ki jih sofinancira država, samo dve evalvaciji sta bili izvedeni neposredno v javnih službah (Stritih 1998, Sunko 2001) in nekaj na ravni nacionalnega programa socialnega varstva (Novak, Thaler, Dremelj 2001). To ne preseneča, saj je država razpoložljive virov za izvajanje evalvacij razporedila na tista področja, kjer je izvajanje evalvacij normativno predpisano.

Pri pregledu raziskovalnega načrta in vrst evalvacij ugotovimo, da gre v glavnem za študije posameznih primerov (pri čemer je lahko primer program, storitev, metoda dela) in analize dokumentov. Kompleksna evalvacija je bila samo »Evalvacija preventivnih programov centrov za socialno delo 1995–1998« (Mesec 1998). Temu modelu se približuje še raziskava »Modeli in metode za merjenje učinkov razvojnih in preventivnih programov na področju socialnega varstva« (Flaker, Rode 2000). V večini primerov lahko izvedene evalvacije opredelimo kot »evalvacije *post factum*« (Smith 1990), kar pomeni, da evalvacijo

izvedemo, ko program že deluje, in učinkov ne spremljamo sproti, ampak pozneje, kot evalvacijo zrelega delovanja programov (Mesec 1998: 24–25), ki jo izvedejo zunanji raziskovalci ob pomoči osebja, ki izvaja programe.

Izvajalci evalvacij opozarjajo na številne težave. Te težave se pojavljajo zaradi zavračanja sodelovanja (neizpolnjevanja vprašalnikov) in nepopolnih odgovorov. Zaradi časovnih in finančnih omejitev je težko oblikovati raziskovalni načrt, ki bi povečal notranjo in zunanjo veljavnost. Dogaja se tudi, da implementacija evalvacije v celoti ne sledi zastavljenemu raziskovalnemu načrtu. V nekaterih primerih pa so bili nejasno opredeljeni cilji programov, zaradi česar je bilo težko oblikovati merske instrumente.

Zaradi naštetih težav so rezultati izvedenih evalvacij pogosto podvrženi kritiki. Veliko dvomov v rezultate bi bilo ovrženih, če bi raziskovalni načrti za izvedbo evalvacije (tam, kjer etično to ni vprašljivo) temeljili na eksperimentu oz. vsaj kvazi eksperimentu. To bi bilo mogoče, če bi bili zagotovljeni ustrezni viri (finančni, časovni). Problemi z vračanjem vprašalnikov oz. z zavrnitvami udeležencev se pojavljajo v vseh raziskavah in ne samo pri evalvacijah. Nekoliko jih lahko olajšamo s tem, da posvetimo več pozornosti razlagi, zakaj so rezultati raziskave pomembni za udeležence, in da v čim večji meri uporabimo možnost osebnega anketiranja, kar pa podraži raziskavo. Probleme v zvezi z opredelitvami ciljev programov bi bilo treba rešiti skupaj z oblikovalci programov. Cilje bi morali pregledati in jih ponovno definirati v taki obliki, ki bo omogočila merjenje.

Ali je število izvedenih evalvacij veliko ali majhno, ni lahko presoditi. Za zahodnoevropske države, ki imajo razvito tradicijo evalviranja na področju socialnega varstva, bi bilo vsekakor majhno. Za slovenske razmere tega ne moremo trditi, še zlasti če vemo, da na področju zagotavljanja socialne varnosti nimamo tradicije evalvacije, saj izhajamo iz sistema, ki ga Zinka Kolarič (2000) imenuje etatični. V tem sistemu je imela vodilno vlogo pri zagotavljanju blaginje državljanom država, ki ni imela interesa preverjati samo sebe in je bila zato potreba po evalvacijah majhna. Poleg tega je iz navedene analize pravnih aktov (ZSV, Pravilnik o standardih in normativih v socialnem varstvu, Nacionalni program socialnega varstva do leta 2005) razvidno, da izvajanje evalvacij ni opredeljeno kot obvezujoče in da je evalvacija predvidena samo za sofinancirane

programe. Navsezadnje je država omejena z viri za zagotavljanje socialne varnosti (varstva) in obenem z viri za izvajanje evalvacij. Vse to so okoliščine, zaradi katerih je majhno število evalvacij razumljivo, in najbrž je v danih razmerah težko pričakovati kaj več.

Ker evalvacija na področju socialnega varstva še ni množičen pojav in ker mora ministrstvo, pristojno za socialno varstvo, dobiti povratne informacije od izvajalcev programov, ki jih sofinancira, je pogostejša samoevalvacija teh programov. To pomeni, da izvajalci sami spremljajo delovanje in učinke svojih programov in o tem letno poročajo ministrstvu. Za Goodina (2001) je tak sistem sprevržen. Ministrstvo pogodbeno zaveže nevladne organizacije, ki so izvajalci programov, da pišejo poročila o izvajanju programov, ki temeljijo na samoevalvaciji, in jim tako naloži še dodatno breme, ki ga zaradi omejenih evalvacijskih znanj težko opravijo. Poročila, ki temeljijo na samoevalvaciji, pa so pogoj, da izvajalci dobijo dogovorjena finančna sredstva.

Da bi ugotovili, kako poteka samoevalviranje programov in v kolikšni meri so rezultati samoevalvacije primerni za odločanje o nadaljnjem sofinanciranju programov, smo analizirali razpisno dokumentacijo in poročila vzorca izvajalcev programov, ki jih sofinancira ministrstvo. Vzorec izvajalcev programov smo izbrali po postopku, ki ga Patton (1990: 170) poimenuje vzorčenje z namenom. Namenoma smo izbrali del večletnih programov s področja socialnega varstva, ki jih ministrstvo sofinancira za daljše (petletno) časovno obdobje, saj so to »najboljši« programi, za katere ima ministrstvo posebne kriterije, ki so veliko strožji kot za financiranje enoletnih programov. Menimo, da imajo izvajalci teh programov bolj izdelane postopke za samoevalvacijo delovanja in če se v teh programih pojavljajo omenjene težave zaradi teže dodatnega bremena, ki ga jim je naložilo ministrstvo, se bodo še toliko verjetneje pojavljale v programih, ki niso tako izpopolnjeni.

Z analizo smo ugotovili, da izvajalci kar sledijo smernicam, ki jih za pripravo razpisne dokumentacije in poročil o izvajanju programa predpiše ministrstvo. Dejansko iz leta v leto izboljšujejo obliko poročil, ki postajajo podobna predlogu ministrstva, če že ne v oblikovnem, pa vsaj v vsebinskem smislu. Bistvena pomanjkljivost, ki izstopa, je ta, da so rezultati programov zelo površno povezani z zapisanimi cilji, prav tako površno pa so tudi

predstavljene metode ugotavljanja in vrednotenja rezultatov. Večina izvajalcev ne razlikuje med širšimi (splošnimi) in ožjimi (konkretnimi) cilji. Cilji so le redko predstavljeni v operacionalizirani obliki, poleg tega ni postavljenih kriterijev za merjenje uspešnosti programa. V večini primerov izvajalci programov izvajajo nepopolno evalvacijo vloženega napora (spremljajo število ur dela in popišejo izvajalce), nepopolno evalvacijo procesa in evalvacijo ciljev. V zvezi z evalvacijo procesa ministrstvo od izvajalcev programov ne zahteva skoraj nič drugega kot samo opis izvedenih aktivnosti. Pri tem izvajalci večinoma prepíšejo tisto, kar so navedli že v razpisni dokumentaciji, in ne tistega, kar dejansko izvajajo. Morda bi potrebovali natančnejša navodila, naj opišejo dejavnost tako, kot je potekala, in navedejo odstopanja od tistega, kar je zapisano v razpisni dokumentaciji (kje se kažejo odstopanja, kakšna so, zakaj je do njih prišlo). Poleg tega bi bilo zanimivo vedeti, katere dejavnosti v programu pripomorejo k večjemu (končnemu) uspehu programa. Na ta način bi dobili pomembne informacije, vendar je treba najprej več pozornosti posvetiti samoevalvaciji ciljev, saj se pri vseh izvajalcih kažejo večje ali manjše težave. Veliki problemi se pokažejo pri pripravi in implementaciji načrta za evalvacijo, ki ga izvajalci zapišejo v razpisni dokumentaciji. V večini primerov ni navedena povezava med cilji in načinom, kako bi jih merili, ali pa je ta povezava za nekatere cilje narejena, za druge ne. Pojavljajo se tudi opisi načrtov za evalviranje ciljev, ki v razpisni dokumentaciji sploh niso navedeni. Kaže se razkorak med tem, kar so načrtovali, da bodo merili, in kar so dejansko izvedli oz. zapisali v poročilu. Ker razen redkih izjem ne navajajo indikatorjev za ocenjevanje uspešnosti, se ministrstvo zadovolji zgolj s podatki o številu uporabnikov (ponekod je dodan še podatek o številu tistih, ki so iz programa izstopili) in s finančnim poročilom, kar pa ni dovolj dobra podlaga za odločanje. Kaže, da je breme samoevalvacije za izvajalce programov resnično preveliko. V izvajanje samoevalvacije vložijo kar nekaj napora, rezultatov, ki bi bili dobra osnova odločanju, pa ni.

Da bi tako ministrstvu, ki je pristojno za socialno varstvo, kot izvajalcem programov rezultati (samo)evalvacij prinesli več koristi (prvemu informacije o uspešnosti in učinkovitosti in drugim informacije o tem, ali program deluje dobro in kako ga izboljšati), sta na voljo najmanj dve rešitvi (Rihter 2004 a: 229–230):

- da ministrstvo v sodelovanju z izvajalci programov pripravi kriterije za ocenjevanje uspešnosti in načrt za izvedbo evalvacij ter jih tudi samo izvede
- da izvajalci programov osvojijo določena (vsaj temeljna) metodološka znanja s področja evalvacije, pri čemer bi jim možne načrte, metode in raziskovalne instrumente predstavilo ministrstvo.

SKLEP

Evalvacija in samoevalvacija na področju socialnega varstva v Sloveniji ni več nobena novost. V normativnih pravnih aktih (ZSV, Pravilnik o standardih in normativih socialno varstvenih storitev, Nacionalni program socialnega varstva do leta 2005) sicer niso določene kot obvezne, vendar se je država zavezala, da bo spremljala učinke sofinanciranih programov, ki jih izvajajo nevladne in druge organizacije, da bo prilagodila storitve javnih zavodov različnim in novim potrebam uporabnikov z namenom doseganja večje učinkovitosti, strokovnosti in finančne racionalnosti. Tako v javnih socialnovarstvenih zavodih ministrstvo, pristojno za socialno varstvo, izvaja strokovni in upravni nadzor, učinke sofinanciranih programov pa spremlja bolj na podlagi izvedenih samoevalvacij izvajalcev programov. Izvedenih je bilo tudi nekaj evalvacij programov in storitev tako v javnem kot v nevladnem sektorju.

Čeprav se na tem področju dogajajo pomembni pozitivni premiki, moramo opozoriti, da rezultati evalvacij in samoevalvacij ministrstvu ne dajejo trdnejše podlage za sprejemanje pomembnih odločitev glede tega, katere programe je (še) vredno financirati ali sofinancirati. Zato si upravičeno zastavljamo vprašanje, ali je take (samo)evalvacije sploh smiselno izvajati.

Zunanje okoliščine za zagotavljanje socialnega varstva državljanom niso najboljše. Države blaginje imajo v zadnjem času številne omejitve in veliko pozornosti je posvečene finančni učinkovitosti in uspešnosti programov. (Samo)evalvacija ima v tem okviru veliko vlogo, vendar mora biti skrbno načrtovana in izvedena, da bodo lahko njeni rezultati bolj primerni za nadaljnje odločanje.

Menimo, da je velikega pomena, da evalvacija na področju socialnega varstva dobi trdnejše temelje. Zato je treba poseči na dve ravni.

Na normativni ravni bi morala evalvacija postati obvezen sestavni del izvajanja programov, projektov in storitev na področju socialnega varstva, saj sedanja, preveč ohlapna opredelitev ne spodbuja te dejavnosti. Dejavnosti evalviranja bi bilo treba zagotoviti primerne vire in upoštevati, da so lahko v določenih družbenih okoliščinah ti viri omejeni in da v takem primeru izvajamo manj obsežne evalvacije.

Na operativni (izvedbeni) ravni potrebujemo osnovne modele za izvajanje evalvacij (gl. Rihter 2004 a: 286–309), iz katerih izpeljemo ustrezne načrte. Pri pripravi konkretnih načrtov za izvajanje evalvacije je nujno upoštevati mnenje vseh vpletenih strani – izvajalcev programov, finančnejev, uporabnikov itn. – in tehnične možnosti, ki jih ponujajo sodobni informacijski sistemi in ki lahko precej zmanjšajo napore zbiranja in obdelave podatkov.

Glavne naloge, ki nas čakajo pri oblikovanju ustreznega sistema evalviranja programov s področja socialnega varstva, so (*op. cit.*: 320):

- izboljšati splošno metodologijo evalvacijskih študij in spodbuditi meddisciplinarno sodelovanje
- identificirati ključne spremenljivke, ki jih uporabljamo kot veljavne kriterije evalvacij
- razviti primerne merske instrumente za posamezna področja socialnega varstva
- izboljšati in razviti tehnike za evalvacijo stroškovne učinkovitosti in uspešnosti
- vzpostaviti izobraževanje o izvajanju evalvacij za različne skupine profesionalcev in praktikov, skupine menedžerjev, politikov in drugih, ki odločajo, in raziskovalce
- zlasti pa je treba paziti, da ne bosta glavni vodili evalvacij dominacija in kontrola, ampak naj imajo evalvacije tudi emancipatoren pomen oz. naj izgrajujejo in izboljšajo sistem socialnega varstva v Sloveniji.

Podlaga za odločanje so lahko le rezultati dobro utemeljenih evalvacij.

VIRI

- Alber, J., Standing, G. (2000), Social Dumping, Catch-up or Convergence? Europe in a Comparative Global Context. *Journal of European Social Policy*, 10, 2: 99–119.
- Cheetham, J., Fuller, R., Mclvor, G., Petch A. (1992), *Evaluating Social Work Effectiveness*. Buckingham: Open University Press.
- Fitz-Gibbon, C.T., Morris, L.L. (1987), *How to Design Program Evaluation*. Newbury Park: Sage.
- Flaker, V., Rode N. (2000), *Modeli in metode za merjenje učinkov razvojnih in preventivnih programov na področju socialnega varstva: Evalvacija stroškovne učinkovitosti in uspešnosti 5-letnih socialnovarstvenih programov: Končno poročilo*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Goodin, R. E. (2001), *Perverse Principles of Welfare Reform*. [Http://www.sefos.uib.no/eiss](http://www.sefos.uib.no/eiss) (5. 10. 2001).
- Johnson, N. (1999), *Mixed Economies of Welfare: A comparative Perspective*. London: Prentice Hall Europe.
- Kolarič, Z. (2000), Različni znanstveno teoretski pristopi k proučevanju neprofitnih organizacij. [Http://radiostudent.si/ngo/index.php](http://radiostudent.si/ngo/index.php) (14. 3. 2001).
- Martin, L. L., Kettner, P. M. (1996), *Measuring the Performance of human Service Programs*. London: Sage.
- Mesec, B. (1998), *Evalvacija preventivnih programov centrov za socialno delo 1995–1998: Raziskava 98/1*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Novak, M., Thaler, P., Dremelj P. (2001), *Spremljanje učinkov izvajanja nacionalnega programa socialnega varstva: Končno poročilo*. Ljubljana: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo.
- Nacionalni program socialnega varstva do leta 2005 (2000). *Ur. l. RS*, 31/2000: 3777–3787.
- Overbye, E. (2001), Globalisation and the Design of the Welfare State. [Http://www.sefos.uib.no/eiss](http://www.sefos.uib.no/eiss) (5. 10. 2001).
- Patton, M. Q. (1990), *Qualitative Evaluation and Research Methods*. Newbury Park: Sage.
- Pravilnik o standardih in normativih socialno varstvenih storitev (1995). *Ur. l. RS*, 52/1995.
- Rihter, L. (2004 a), *Evalvacije na področju socialnega varstva in njihov pomen za prilagajanje sodobnih držav blaginje na izzive globalizacije*. Univerza v Ljubljani: Fakulteta za družbene vede (doktorska disertacija).
- (2004 b), Trendi razvoja države blaginje. *Socialno delo*, 43, 2–3: 65–72.
- Rossi, P. H., Freeman, H. E. (1989), *Evaluation: A systematic Approach*. Beverly Hills: Sage Publications.
- Smith, M. J. (1990), *Program Evaluation in the human Services*. New York: Springer Publishing Company.
- Sritih, B. (1998), *Strategija in evalvacija socialnega dela*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Sunko, B. (2001), *Evalvacija socialno varstvene storitve pomoč družini za dom in programov psihosocialne pomoči v centrih za socialno delo*. Ljubljana: Skupnost centrov za socialno delo.
- Zakon o socialnem varstvu. *Ur. l. RS*, 54/1992, 56/1992, 13/1993, 42/1994, 1/1999, 36/2000, 54/2000, 26/2001.